

הלכות גזלה ואבדה

יש בכללן שבע מצוות שתי מצוות עשה, וחמש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) שלא לגזל; (ב) שלא לעשק; (ג) שלא לחמד; (ד) שלא להתאנות; (ה) להשיב את הגזלה; (ו) שלא יתעלם מן האבדה; (ז) להשיב האבדה. ובאור מצוות אלו בפרקים אלו.

הלכות גזלה ואבדה פרק א

א. כל הגזל את חברו שוה פרוטה עובר בלא תעשה, שנאמר "לא תגזל" (ויקרא יט, יג). ואין לוקין על לאו זה, שהרי הכתוב נתקו לעשה: שאם גזל, חייב להחזיר שנאמר "והשיב את-הגזלה אשר גזל" (ויקרא ה, כג), זו מצות עשה. ואפלו שרף הגזלה אינו לוקה, שהרי הוא חייב לשלם דמיה, וכל לאו שנתן לתשלומין, אין לוקין עליו. ואסור לגזל כל שהוא, דין תורה. אפלו גוי עובד עבודה זרה, אסור לגזלו או לעשקו; ואם גזלו או עשקו, יחזיר.

ב. איזה הוא גזל, זה הלוקח ממון האדם בחזקה: כגון שחטף מטלטלין מידו, או שנכנס לרשותו שלא ברצון הבעלים ונטל כלים משם, או שתקף בעבדיו ובבהמתו ונשתמש בהן, או שירד לתוך שדהו ואכל פרותיה, וכל פיוצא בזה הוא הגזל, כענין שנאמר "ויגזל את-החנית מיד המצרי" (שמואל ב כג, כא; דברי הימים א יא, כג).

ג. איזה הוא עושק זה שבא ממון חברו לתוך ידו ברצון הבעלים, וכיון שתבעוהו כבש הממון אצלו בחזקה ולא החזירו: כגון שהיה לו ביד חברו הלואה או פקדון או שכירות, והוא תובעו ואינו יכול להוציא ממנו מפני שהוא אלם וקשה; ועל זה נאמר "לא-תעשק את-רעך" (ויקרא יט, יג).

ד. כל הגזל חייב להחזיר הגזלה עצמה, שנאמר "והשיב את-הגזלה אשר גזל" (ויקרא ה, כג). ואם אבדה או נשתנת, משלם דמיה: בין שהודה מפי עצמו, בין שבאו עליו עדים שגזל הרי זה חייב לשלם הקרן בלבד. אפלו גזל קורה, ובנה אותה בבירה, הואיל ולא נשתנת, דין תורה הוא שיהרס את כל הבנין ויחזיר קורה לבעליה; אבל תקנו חכמים מפני תקנת השבים, שיהיה נותן את דמיה ולא יפסיד הבנין. וכן כל פיוצא בזה.

ה. אפלו גזל קורה, ועשה אותה בספת החג, ובא בעל הקורה לתבע בתוך ימי החג נותן לו את דמיה. אבל אחר החג, הואיל ולא נשתנת ולא בנאה בטיט, מחזיר את הקורה עצמה.

ו. הגזל פחות משוה פרוטה אף על פי שעבר, אינו בתורת השב גזלה. גזל שלוש אגדות שוות שלוש פרוטות, והגזלו והרי שלשתן שוות שתי פרוטות, והחזיר לו שתיים חייב להחזיר השלישית, הואיל ובתחלה היתה שוה פרוטה. גזל שתיים שוות פרוטה, והחזיר אחת גזלה יש כאן, מצות השב גזלה אין כאן.

ז. הגזל את חברו בשוב, והחזיר לו גזלתו במדבר הרשות ביד הנגזל: אם רצה, נוטל. ואם לאו אומר לו איני נוטל.

אלא בִּישׁוּב, שְׁמָא תַּאנָּס מִמְּנֵי כָּאן; וְהָרִי הִיא בְּרִשׁוֹת הַגְּזֻלָּן
וּבִאֲחֲרִיוֹתוֹ, עַד שִׁיחֲזִירָנָה לוֹ בִּישׁוּב. וְכֵן בְּדַמִּי הַגְּזֻלָּה.

ח. הַגְּזֻלָּת אֶת חֲבֵרוֹ, וְהִבְלִיעַ לוֹ בְּחֶשְׁבוֹן יָצָא. וְאִם הִחֲזִיר לְכִיסוֹ
שִׁישׁ בּוֹ מַעוֹת יָצָא, שְׁאָדָם עָשׂוּי לְמִשְׁמַשׁ בְּכִיסוֹ בְּכָל שְׁעָה,
וְהָרִי מִנָּה הַמַּעוֹת שֶׁהִחֲזִיר לוֹ בְּכָלֵל מַעוֹתָיו, וּמִנֵּיין שֶׁלֹּא מִדַּעַת
פּוֹטֵר. וְאִם הִחֲזִיר לְכִיס שְׁאִין בּוֹ כָּלוּם לֹא יָצָא וְחַיֵּב בְּאֲחֲרִיוֹת
הַגְּזֻלָּה, עַד שִׁיּוֹדִיעוֹ שֶׁהִחֲזִיר לְכִיס פְּלוֹנִי.

ט. כָּל הַחוּמַד עֲבָדוֹ אוֹ אֲמָתוֹ אוֹ בֵּיתוֹ וְכָלְיוֹ שֶׁלֹּחֲבֵרוֹ, אוֹ כָּל
דָּבָר שְׁאִפְשָׁר לוֹ שִׁיקָנָהוּ מִמֶּנּוּ, וְהַכְּבִיד עָלָיו בְּרַעִים וְהַפְּצִיר בּוֹ
עַד שֶׁלְקָחוֹ מִמֶּנּוּ אֵף עַל פִּי שְׁנֵתָן לוֹ דָּמִים רַבִּים הָרִי זֶה עוֹבֵר
בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֵאמָר "לֹא-תַחֲמַד" (שְׁמוֹת כ, יג; דְּבָרִים ה, יז). וְאִין
לֹדִקִין עַל לָאו זֶה, מִפְּנֵי שְׁאִין בּוֹ מַעֲשֶׂה. וְאִינוּ עוֹבֵר בְּלֹאוֹ זֶה,
עַד שִׁיקַח הַחֶפֶץ שֶׁחֲמַד, כַּעֲנִיין שְׁנֵאמָר "לֹא-תַחֲמַד כֶּסֶף וְזָהָב
עֲלֵיהֶם, וְלִקְחָתָ לָךְ" (דְּבָרִים ז, כה), חֲמוּד שִׁישׁ בּוֹ מַעֲשֶׂה.

י. כָּל הַמִּתְאַוָּה בֵּיתוֹ אוֹ אִשְׁתּוֹ וְכָלְיוֹ שֶׁלֹּחֲבֵרוֹ, וְכָל כִּיּוֹצָא בֵּהֶן
מִשְׁאָר דְּבָרִים שְׁאִפְשָׁר לוֹ לְקַנּוֹתָן מִמֶּנּוּ פִּיּוֹן שֶׁחֲשַׁב בְּלָבוֹ הִיאֵךְ
יִקְנֶה מִמֶּנּוּ דָּבָר זֶה, וְנִפְתָּה לָבוֹ בְּדָבָר עֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֵאמָר
"לֹא תִתְאַוָּה" (דְּבָרִים ה, יז); וְאִין תִּתְאַוָּה אֵלָּא בְּלָב בְּלָבָד.

יא. הַתְּאַוָּה מִבִּיאָה לִיָּדֵי חֲמוּד, וְהַחֲמוּד מִבִּיא לִיָּדֵי גְזֵל: שְׁאִם
לֹא רָצוּ הַבְּעָלִים לְמַכּוֹר, אֵף עַל פִּי שֶׁהִרְבָּה לָהֶם בְּדָמִים וְהַפְּצִיר
בְּרַעִים יָבֹוא לִיָּדֵי גְזֵל, שְׁנֵאמָר "וְחֲמָדוֹ בְּתִים וְגְזָלוֹ" (רֹאה מִיכָה
ב, ב). וְאִם עָמְדוּ הַבְּעָלִים בְּפָנָיו לְהַצִּיל מִמוֹנָם אוֹ מִנְעוּהוּ לְגֻזֵּל,
יָבֹוא לִיָּדֵי שְׁפִיכוֹת דָּמִים. צֹא וּלְמַד מִמַּעֲשֶׂה אַחָאָב וְנָבוֹת.

יב. הֵא לְמַדָּתָ שֶׁהַמִּתְאַוָּה עוֹבֵר בְּלֹאוֹ אֶחָד, וְהַקּוֹנֶה דָּבָר
שֶׁהַתְּאַוָּה בְּהַפְּצִיר שֶׁהַפְּצִיר בְּבְעָלִים אוֹ בְּבִקְשָׁה מֵהֶן עוֹבֵר בְּשְׁנֵי
לָאוִין; לְכַךְ נֵאמָר "לֹא-תַחֲמַד" (שְׁמוֹת כ, יג; דְּבָרִים ה, יז), "וְלֹא
תִתְאַוָּה" (דְּבָרִים ה, יז). וְאִם גְּזֵל, עֹבֵר בְּשְׁלוֹשָׁה לָאוִין.

יג. כָּל הַגְּזֻלָּת אֶת חֲבֵרוֹ שׁוּוֹה פְּרוּטָה כְּאִלוֹ נָטַל נִשְׁמָתוֹ מִמֶּנּוּ,
שְׁנֵאמָר "כֵּן אֲרַחֲוֹת, כָּל-בָּצַע בָּצַע; אֶת-נַפְשׁ בְּעָלָיו יִקָּח" (מִשְׁלֵי
א, יט). וְאֵף עַל פִּי כֵן, אִם לֹא הִיָּתָה הַגְּזֻלָּה קִיָּמָת, וְרָצָה הַגְּזֻלָּן
לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה, וּבֹא מֵאֲלָיו וְהִחֲזִיר דָּמֵי הַגְּזֻלָּה תְּקַנָּת חֲכָמִים
הִיא שְׁאִין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ, אֵלָּא עוֹזְרִין אוֹתוֹ וּמוֹחֲלִין לוֹ כְּדִי
לְקַרֵּב הַדֶּרֶךְ הַיְשָׁרָה עַל הַשָּׂבִים. וְכָל הַמְּקַבֵּל מִמֶּנּוּ דָּמֵי הַגְּזֻלָּה,
אִין רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הִמָּנּוּ.